

1789 FRANSIZ BİLDİRİSİ VE 1948 EVRENSEL İNSAN HAKLARI BİLDİRİSİ

Doç.Dr. Jale CİVELEK*

GİRİŞ

İnsan hak ve özgürlüklerinin bir listesini hazırlamak üzere yapılan davranışların kaynağı XVIII. yüzyıl siyasi felsefesine dayanır.

Doktrin alanında, Jean Jacques Rousseau ferdin doğal hakları ve kanun, Montesquieu kuvvetler ayrığı ve güvenlik, Diderot ve Voltaire hoşgörü ve vicdan özgürlüğü, Fizyokratlar mülkiyet hakkı ve ona duyulacak saygı konularındaki katkıları ile ilk akla gelen düşünürlerdir.

Aydınlanma çağı denilen XVIII. yüzyılda kaleme alınan bildirilerin temelini bu dönemin felsefesi oluşturmuştur.

Öte yandan, Stoicien'lerin öğretisine ve özellikle de John Locke'un fikirlerine dayanan (1690 Essais sur le Gouvernement civil) doğal hukuk ise, ferdin doğası icabı pozitif hukuktan bağımsız, dokunulmaz haklara sahip olduğunu belirtmiştir.

İnsan Hakları teriminin yaratıcısı kabul edilen Locke'un fikirleri XVIII. yüzyılda Blackstone tarafından hukuki formüllere dönüştürülerek, Amerikan sömürge halkının İngiltere'ye karşı olan mücadelelerinde ve 1776 Virginia Bildirisinin kaleme alınışında yön gösterici olmuştur.

İngiliz ve Amerikan geleneği, 1679 Acte Habeas Corpus, 1620 Mayflower (1) 1776 Amerikan Bağımsızlık Bildirisinde ifadesini bulmuştur; 1789 Fransız Bildirisi bunları takip etmiştir (2).

26 Ağustos 1789'da Fransız Ulusal Meclisinin, "Tanrı huzurunda ve onun koruyuculuğu ile" kabul ettiği, 17 maddelik metin derhal başarıya ulaşmıştır. Metnin olağanüstü kaderi bu kadarla kalmamış, 1791 Anayasasının başına geçirilerek, 1946 Anayasası ile

(*) Marmara Üniversitesi İktisadî ve İdarî Bilimler Fakültesi Öğretim Üyesi.

yeniden canlandırılmış, 1958 Anayasası ile muhafaza edilmiş ve ebedileşmiş ilkeleri ise 1948 Evrensel İnsan Hakları Bildirisini kaleme alanlara esin kaynağı olmuştur (3).

I- 1789 Bildirisinin nitelik ve içeriği

1- 1789 Bildirisinin Niteliği

1789 Bildirisi ulusal bir metin olmasına rağmen, içeriği bakımından sadece XVI-II. yüzyıl sonu Fransız vatandaşlarına değil bütün insanlar içinde geçerli olabilecek ilkeleri kapsamış olmasından, evrensel nitelikli bir metin oluşmuştur. Bu niteliği kendisinin zaman ve yer bakımından geniş alana yayılmasını sağlamıştır. Bildiri kaleme alınışı bakımından da, İngiliz metinlerinden farklı olarak kesin ilkeler beyan etmiştir.

Bildirinin realiteden kopuk olduğunu söylemek yanlış olacaktır, zira ifade edilen her formülde, eski rejimin ihlal ettiği belli bir konu hedef alınmıştır.

Bildiri, ayrıcalıkları önleyerek, fertlerin koşullarını eşitlemeği arzu ettiğinden, hukuki eşitliğin sağlanmasına çalışmıştır (4).

Amerikan Anayasalarında ve 1789 Bildirisinin başına geçirildiği 1791'i Fransız Anayasasında beyan edilen hakların garanti altına alınması belirtilmiştir. Bu şu anlama gelir: Bildirilerde ferdi hakların yanında, ulusal egemenlik, kuvvetler ayrılığı, yöneticilerin sorumluluğuna ilişkin ilkeler de vardır. Bu siyasi ve hatta idari teşkilatlanma ilkeleri, kanun koyucuyu, bildirilerde beyan edilen ferdi hakların hukuki değeri konusunda tereddüte düşürebilirdi. Bu nedenle, hakların garanti altına alınması, kanun koyucuya yaptırım getiren ve empoze edilen, zorunlu pozitif kaideler olarak konulmuştur (5). 1789 Bildirisinin 16. maddesi "Hakların teminat altına alınması sağlanmamış, kuvvetlerin ayrılığı belirtilmemiş her cemiyet asla bir kuruluşa sahip değildir" demiş olmakla bu garanti 1791 Anayasasının I. Bölümünde ele alınmıştır.

1789 Bildirisi, İngiliz ve Amerikan bildirilerinden ileri giderek, insanın fert olarak istifade edeceği hakları ile, vatandaş olarak organize bir toplumda sahip olacağı haklarını belirterek birbirini tamamlayan bu iki unsuru ele almıştır. İnsanın fert olarak sahip olduğu hakları fiziki özgürlüğünü, vatandaş olarak sahip olduğu hakları da siyasi ve siyasi katılma özgürlüğünü ifade edecektir (6).

Bildirinin önsözünde kullanılan "sunar", "beyan eder", "hatırlatır" gibi terimler, beyan edilen hakların insan doğasına bağlı olarak mevcut olduğunun kabul edildiğini gösterir. Bildiri, insan ile toplum arasındaki ilişkilerin sistemleştirilmesini arzu etmiştir.

Bildiride beyan edilen toplumun değil de, doğanın verdiği, insanın varlığına bağlı doğal hakları, dokunulmaz ve devredilmemez, insan doğası bütün insanlar için aynıdır, buradan kaynaklanan haklar hepsinde vardır, zira hepsi insan olarak doğmuştur; eşitlik doğal hakların gerekli sonucudur.

Bildiride beyan edilen ve toplumun önce var olan doğal haklar, topluma negatif yaptırım gerektiren haklardır, iktidarın davranışlarının sınırı çizen ve saygı duyacağı haklardır. Bugünkü metinlerde geçen ve insanın toplumdan isteyip, alacaklı olduğu, po-

zitif yaptırım gerektiren hakları (Çalışma hakkı gibi), 1789 Bildirisinde geçmez.

Bildiride ifade edilen vatandaş hakları ise, toplum kurulduktan sonra anlam kazanan haklardır. Bildiriye göre ferdin doğal hakları ile vatandaşlık hakları arasında sadece bir nitelik farkı vardır, zira vatandaş hakları, insan haklarının gerekli sonuçlarıdır (Rousseau'nun etkisi). İnsan hakları özgürlüklerdir, herkese toplumun müdahalesine mazur kalmadan, dilediği gibi özel yaşamını sürdürmesine müsaade eder (kişi özgürlüğü 7. md, mülkiyet hakkı 17. md gibi); vatandaş hakları ise yetkililerdir, toplumun yönetimine herkesin katılabilmesidir (genel iradenin oluşmasına katılma hakkı 6. md gibi), insanın siyasi haklarıdır.

Bildiri, "insan", "vatandaş", "genel irade", "Toplum" gibi terimleri içerdiğinden ve beyan ettiği hakların etkin bir şekilde uygulanışını sağlayacak bir mekanizmayı belirtmemiş olmaktan ötürü soyut olarak nitelendirilemez; zira bu terimlerin kullanılmış olması Bildirinin evrensel nitelikte olmasını sağladığı gibi, hakların korunmasını garanti altına alacak mekanizmada, başına getirildiği 1791 Anayasasında belirtilmiştir.

Kullanılan ifadelerde beyan edilen her hak, son verilmek istenilen keyfi bir davranışın ortadan kaldırılmasına yöneliktir. Örneğin basın özgürlüğü, sansürün kaldırılmasına yöneliktir. Bildiride bu bakımdan gerçekçilik üstün gelmektedir. Ayrıca Bildiride beyan edilen haklar etkin bir niteliğe sahiptir, şekli değildir. Örneğin güvenlik hakkı, keyfi olarak bir kimsenin tutuklanıp, hapsedilemeyeceğini güvence altına almıştır.

Bildiri, ferdin toplumdaki haklarından, (pozitif haklar) bahsetmemekle beraber, 1791 Anayasası kamu yardımının düzenlenmesini de, hakların garanti altına alınmasına dahil ederek özgürlüklerin bu yönünün ihmal edilmemiş olduğunu ifade etmiş olmaktadır.

Bildiride ferde tanınan doğal hakların, sosyal guruplara -aile, mesleki kuruluşlar gibi- tanınmamış olması, Bildirimin ferdiyetçi niteliğine işaret eder (Toplanma özgürlüğü, mütevazi bir şekilde 1791 Anayasasında tanınmıştır) Bu niteliği ekonomik ve sosyal alanda da kendini göstermiştir. Nitekim 1791 Anayasasının önsözünde ve Le Chapelier kanununda, meslek kuruluşları yasaklanmıştı. 1789'un ferdiyetçi niteliğinin ideolojik temeli siyasi verilerle de açıklanabilir: Eski düzen geleneklerine bağlı guruplara dayanıyordu, ortadan kalkması 1789'un hedefine ulaşması için gerekli idi, dolayısı ile doktrindeki ferdiyetçilik, durumun icabı olan koşullara bağlı bir ferdiyetçilik anlayışı ile desteklenmiştir (7).

2- 1789 Bildirisinin İçeriği

İnsanın fert ve vatandaş olarak beyan edilen hak ve özgürlüklerini, 1789'un anlayışı çerçevesinde, dört ana gurupta toplayabiliriz: özgürlük, eşitlik, kanun anlayışı ve siyasi birlik anlayışı (8).

Özgürlük, insanın doğal ve zaman aşımına uğramayan hakkı olarak 2. maddede beyan edilen hakların başında yer alır: "Bu haklar eşitlik, mülkiyet, güvenlik ve zulme karşı direnmedir".

İnsan haklarının ilki olan özgürlüğün kaynağı doğadır: "İnsanlar hukuken hür ve eşit doğarlar" (1. mad.). Özgürlüğün geniş bir tanımı ise 4. maddede verilmiştir: "Hürriyet başkasına zarar vermeyen herşeyi yapabilmektir". Özgürlük, insanın, dilediği davranışları, her alanda, kanunun emretmediği bir şeyi yapmaya zorlanmadan yapabilmesi ilkesidir. Zira 5. madde, "Kanunun sadece cemiyete zararlı hareketleri yasaklamaya hakkı vardır" demiştir.

Ferdi özgürlük, iktidarın keyfi davranışına karşı, hukuki korunma anlamına gelen, güvenlik hakkı (7,8,9. madde), düşünce özgürlüğü (10. mad.), düşünceyi serbestçe ifade hakkı (11. mad.) ile bağdaştırılmıştır.

İnsan haklarının ikinci sırasında yer alan mülkiyet hakkı (2. mad.), 17 maddede "dokunulmaz ve mukaddes bir hak" olarak yeniden ele alınmıştır.

1789 Bildirisinde bir beyandan öteye gidemeyen iktidarın zulme başvurması halinde insanın itaat etmekten vazgeçmesi olan, zulme karşı direnme hakkına (2. mad), 1793 Bildirisinde önemli bir yer verilmiştir.

XVIII. yüzyıl filozofları ve J.J. Rousseau tarafından, demokrasinin temel fikri olarak ifade edilen eşitlik, 1789 Bildirisinin daha ilk maddesinde beyan edilerek, 1791 Anayasasında da tekrar edilmiştir: "İnsanlar hukuken hür ve eşit doğarlar. Sosyal farklılıkları ancak müşterek faydaya dayandırılabilir" (1. mad). 1789 anlayışına göre, doğuştan gelen hukuki eşitsizlikler kaldırılmıştır (1. mad.); kamu hizmetlerine girişte, bütün vatandaşlar, fazilet ve kabiliyetleri dışında ayırım yapılmassızın eşit şekillerde kabul edileceklerdir (6. mad); vergi kudretleri ile orantılı olarak bütün vatandaşlara eşit olarak dağıtılmalıdır (13. mad.); kanun önünde herkes eşittir (6. mad.).

Eşitlik anlayışı 1789 Bildirisinin bütün hükümlerinde hissedilir: "her insanın tabii haklarını kullanması, cemiyetin diğer üyelerinde aynı haklardan faydalanmasını sağlayan hudutlarla sınırlandırılmıştır" (4. mad.); "bütün vatandaşların kanunun teşekkülüne katılmaya hakları vardır" (6. mad.). Liberal, ferdiyetçi ve rekabete dayalı olarak çizilen toplumda, hak eşitliği, şans eşitliğinin tamamlayıcısı olarak, herkes aynı hakların temelinden hareket edecektir (9).

Bildiride kanun anlayışının, siyasi toplum ve özgürlük arasındaki ilişkide önemli bir rolü vardır. Kanun doğal hakların sınırını belirtir (4. mad.); cemiyete zararlı hareketleri yasaklar (5. mad.); genel iradenin ifadesidir, vatandaşların "kanunun teşekkülüne katılmaya hakları vardır", "Kanun herkes için aynı olmalıdır", "bütün vatandaşlar kanun nazarında eşit"tirler, kanun eşitliği sağlar (6. mad.); hiçkimse kanunda öngörülen haller dışında itham edilip tutuklanamaz, vatandaşların kanuna itaat etmeleri de gereklidir (7. mad.); kanun ciddi ve açık şekilde gerekli cezalar koyabilir (8. mad.); hertürlü şiddet hareketi kanun tarafından önlenmelidir (9. mad.); kanun kamu düzenini sağlar (10. ve 11. mad.).

Kanuna duyulan bu güven mutlak değildir; zira 5. maddeye göre kanunun ancak "cemiyete zararlı hareketleri yasaklamaya hakkı vardır." 1791 Anayasasında yasama gü-

cüne, medeni ve doğal hakların özüne dokunan davranışlarda bulunmak yasaklanmıştır.

Bildiride, kanun yolu ile özgürlüğün korunması yanında özgürlüğün kanun egemenliğine karşı korunması fikri de yer almıştır.

Bildiride beyan edilen özgürlükler, siyasi toplum dahilinde sağlanacağından, siyasi toplumun amacı ve yapısında belirtilmiştir. Siyasi toplumun amacı "insanın tabii ve zaman aşımına uğramaz haklarının korunması" (2. mad.) olarak ifade edilmiştir. Buna göre fert topluma bağımlı kılınmamıştır, toplum ferdin mutluluk ve özgürlüğünün hizmetindedir.

Egemenlik millete dayanmaktadır (3. mad.). Millete itaat, hiçbir fert veya gurub iradesine itaat etmek değildir, kendine itaat anlamına gelir: Bütün vatandaşların genel iradenin oluşturulmasında hakları vardır (6. mad.). 6. ve 3. maddeler bu anlamda birbirini tamamlamışta oluyor.

Millete bırakılan egemenliğin somut biçimler kazanabilmesi için, kuruluşlara ihtiyaç olacağından, 16. madde Montesquieu'nün kuvvetler ayrılığı fikrini benimseyerek, özgürlüklerin korunmasını arzu etmiştir. Bu anlayış ile de vergi ve harcamalarda vatandaşlar serbestçe rıza göstereceklerdir (13. ve 14. mad.); kamu görevlilerinden vatandaşların hesap sormak hakkı vardır (15. mad). Böylece iktidar özgürlüklere tehdit getiremeyecek şekilde düzenlenmiş oluyordu (10).

II- 1948 Evrensel İnsan Hakları Bildirisinin Nitelik ve İçeriği

İnsan hak ve özgürlüklerinin tanınması genelde bir iç hukuk sorunudur. İnsan haklarının uluslararası alanda ve de evrensel boyutta bir metin dahilinde konu edilebilmesi 1948 Evrensel İnsan Hakları Bildirisi ile gerçekleşebilmiştir, daha sonra da bölgesel alandaki metinlerinde konusu olmuştur.

İnsan haklarının uluslararası alanda ele alınarak, uluslararası nitelik kazandırılması, iç hukuk bakımından hak ve özgürlüklere yeni bir güvence kazandırılmış olması yanında, uluslararası ilişkilerin geliştirilmesi bakımından da önemlidir.

1789 Bildirisinde, insan haklarının evrensel bir anlam taşıdığı anlaşılabilirdiğinden, 1948 Evrensel İnsan Hakları Bildirisi hazırlanabilmiştir ve insan hakları Uluslararası Hukukunda konusu olmuştur. Yalnız, insan hak ve özgürlüklerinin kesin bir tanımı olmadığından, uluslararası Hukukta bunların güven altına alınabilmesi, iç hukuk düzenindeki kadar kesin olamamaktadır, zira uluslararası evrensel ve bölgesel belgelerin yaptırım gücü yoktur.

1. Bildirimin niteliği

1948 Evrensel İnsan Hakları Bildirisi böyle bir belge olarak, 1945 Birleşmiş Milletler Andlaşmasından kaynaklanmıştır. Birleşmiş Milletler Andlaşmasına göre, Birleşmiş Milletler Teşkilatının amaçlarından biri de, hiçbir ayırım gözetmeden insan hak ve özgürlüklerine saygıyı geliştirip, işbirliğini sağlamaktır. Bu husus metnin giriş bölümünden itibaren, çeşitli hükümleri arasına yerleştirilmiştir. Nitekim 68. madde de, Ekonomik

Sosyal Meclise, insan haklarının geliştirilmesi ve görevlerini yerine getirebilmesi amacı ile de, yan organlar kurabilmesi yetkisini verilmiştir. Bu maddedeki hükme dayanılarak bir İnsan Hakları Komisyonu kurulmuş ve kendisine bir de insan hakları bildirisi hazırlama görevi verilmiştir. İnsan hakları Komisyonunun hazırladığı metin, Genel Kurul'da oya sunulmuş ve 10 Aralık 1948'de 41 olumlu, 8 çekimser oyu ile kabul edilmiştir (S.S.C.B; Yugoslavya, Beyaz Rusya, Ukranya, Çekoslovakya, Polonya, Suudi Arabistan, Güney Afrika Birliği) (11).

1948 Bildirisi, klasik, negatif hakların yanında, sosyal ve ekonomik haklara da (pozitif haklar) yer vermiş olmakta, klâsik görüşlerle, toplumcu görüşü uzlaştırmak istemiştir.

Bildiri, insan haklarının evrensel düzeyde etkin bir tarzda korunması bakımından ilk adım olmuştur; zira daha sonra bu bildiri metnine dayanılarak, insan haklarını evrensel alanda garanti altına alan sözleşmeler kaleme alınabilmiştir (1966 Panktları).

Bildirim yapıtırım gücü yoktur, hukuken devletleri bağlamaz, fakat devletlerin ulaşmak istedikleri ortak idealin ifadesidir (12). Bununla beraber bu nedenle tarihi, manevi ve ahlâki değeri olan bir metindir. Bildiri bir önsöz ve 30. maddeden oluşan bir belge olarak, çağdaş demokratik düşüncelerin bir sentezi ve uzlaşmasıdır. Bildiride kullanılan yumuşak ve genel anlamdaki terimler, bazı noktalarda, ulusal bildiri netinlerinden daha kesin ve açıktır. Bildiride ulusal metinlerde yer almayan haklarda vardır, bunlar uluslararası açıdan ele alınarak ifade edilmiştir. Örneğin, memleket sınırları söz konusu olmadan, bilgi ve fikirleri elde edip yaymak hakkı (19. mad.), köle ticaretinin yasaklanması (4. mad.) (13).

2- Bildirimin İçeriği

1789 Bildirisi gibi bir önsözü bulunan 1948 Evrensel İnsan Hakları Bildirisinin giriş bölümünde, Bildirinin amaç ve anlamı özetlenmiştir. 30 maddelik metnin oldukça karmaşık bir yapısı olduğu dikkati çeker.

1948 Bildirisinin 1-22 maddeleri arasında, 1789'dan beri tekrar edilen insan kişiliğine bağlı haklarla, siyasi özgürlükler açıklanmıştır. Yalnız ilk iki maddenin birincisinde, 1948 Bildirisinin ideolojik temeli kısaca tanımlanmıştır: "Bütün insanlar, hür, haysiyet ve haklar bakımından eşit doğarlar." Eşitlik ilkesi daha ilk maddede yer almıştır. İkinci maddede Bildirinin uygulanma alanı belirtilmiştir: Herkes hiçbir ayırım gözetilmeksizin beyan edilen hak ve özgürlüklerden yararlanacaktır.

3- 14 maddeler kişi haklarını hükme bağlamıştır: Yaşamak, özgürlük, kişi güvenliği her ferdin hakkıdır -(3. mad.); kölelik ve köle ticareti her türlü biçimi ile yasaklanmıştır (4. mad.); işkence ve onur kırıcı ceza ve işlemler yasaktır (5. mad.); hukuk kişiliğinin tanınması (6. mad.); yasa önünde eşitlik (7. mad.); ulusal yargı organlarına başvurma hakkı (8. mad.); keyfe göre tutuklanma yasaktır (9. mad.); yargı organına başvurma hakkı (10. mad.); savunma hakkı ve açık yargılama olmadan kimsenin suçlanamayacağı (11. mad.); seyahat özgürlüğü, ikâmet özgürlüğü, kendi ülkesi de dahil bir ülkeyi terk ve geri dönme özgürlüğü (13. mad.); baskı karşısında başka ülkelere göç ve yerleşme hakkı

(14. mad.).

15- 17. maddeler ise, ferдин özel statüsüne ilişkindir: Her kişinin bir vatandaşlığa hakkı olması ve keyfe göre vatandaşlığından ya da vatandaşlığını değiştirme hakkından men edilemeyeceği (15. mad.); aile kurmak, evlenmek, eşini serbestçe kendi rızası ile seçme ve ailenin toplumun temel unsuru olarak koruması (16. mad.); mülkiyet hakkı ve kimsenin keyfe göre mülkünden mahrum edilemeyeceği (17. mad.).

18- 21. maddelerde, kamu özgürlükleri ve siyasi özgürlükler hüküm altına alınmıştır: Fikir, vicdan ve din özgürlüğü (18. mad.); fikir ve ifade özgürlüğü (19. mad.); toplanma ve dernek kurma özgürlüğü (20. mad.); herkesin doğrudan doğruya yada serbestçe seçilmiş temsilcileri aracılığı ile kamu işlerinin yönetimine katılma, bu haktan eşit olarak yararlanma hakkı, genel eşit oy verme ve dürüst seçim (21. mad.).

Bildirinin 22-28. maddeleri arasında, kişinin toplum koşulları içinde ekonomik, sosyal ve kültürel hakları açıklanmıştır: sosyal güvenlik hakkı (22. mad.); çalışma ve işsizlikten korunma hakkı, sendika hakkı, adil ücret, eşit işe eşit ücret hakkı (23. mad.); dinlenme, eğlenme, ücretli tatil hakkı (24. mad.); sağlık hakkı (25. mad.); eğitim ve öğretim hakkı (26. mad.); kültürel faaliyetlere katılma ve sanat eserlerinden doğan maddi ve manevi çıkarların korunması hakkı (27. mad.).

Bildiri, klâsik negatif hakların yanında, 22-28. maddelerde beyan edilen ekonomik, sosyal, pozitif hakları, birincilerin tam olarak gerçekleştirilebilmesine gerekli oldukları ve onları tamamlamak amacı ile tanımıştır.

Son üç madde Bildiriyi hazırlayanların gerçek düşüncesini ifade eder: 28. madde herkesin Bildiride beyan edilen "hak ve özgürlüklerin tam tatbikini sağlayacak bir sosyal milletlerarası nizama hakkı vardır" demiştir. Bununla beraber, Bildiride beyan edilen hak ve özgürlüklerin gerçekleştirilmesi zorunluğu ve bu amaçla bir mekanizma kurma yükümlülüğü getirilmemiştir.

Bildiride, ferдин topluluğa karşı görevi bulunduğu bildirilmiş olması (29. mad.), hakların bir göreve karşılık verilmiş olduğunu ifade eder: Hak ve özgürlükler Birleşmiş Milletlerin amaç ve ilkelerine aykırı olarak kullanılmayacaktır.

30. Madde ise, Bildirinin hiçbir hükmünün hak ve özgürlüklerin, bir devlet, bir zümre ya da kişi tarafından yok edilemeyeceğini, ifade etmiş olmakla, "hürriyeti yok etme özgürlüğünü" reddetmiş olmaktadır (14).

1948 Bildirisi insan haklarını beyan ederken, çeşitli ulusal düzenler arasında biçimsel bir senteze varılmıştır. Bildiri Fransız geleneğine benzer bir biçimde getirildiği genel düzenlemeler yanında, anglo-Sakson metoduna da açık ve geniş biçimde kullanılmış olduğu ifade tarzında yer verilmiştir (2. mad., 18. mad., 25. mad., gibi). Ayrıntılara da girerek amaçladığı senteze ulaştığı kabul edilen Bildiride, beyan edilen hükümlere uyulmadığı takdirde uygulanabilecek hukuki bir müeyyidenin getirilmemiş olması, bir eksiklik kabul edilebilecektir.

Bildiride beyan edilen konuların kaleme alınış tarzı ve bazı konularda ise sessiz

kalınmış olması, temelde bir uzlaşma aradığına işarettir. Sovyet Blokuna dahil ülkelerin olumlu oyu, neticede çekimser kalmaları ile alınamamış olsa dahi, bunların anlayışı batı liberalizmi ile bağdaştırılmak istenmiştir. Örneğin mülkiyet hakkı (17. mad.), bu uzlaşmayı ifade etmek isteyen formüldür: "Her şahıs tek başına veya başkaları ile birlikte mal ve mülk sahibi olmak hakkına haizdir". Öte yandan Bildiri, grev hakkı, ticaret özgürlüğü konularına ise değinmeyerek sessiz kalmıştır (15).

SONUÇ

Hukuki yaptırım gücü bulunmayan 1948 Bildirisinin evrensel olma niteliği, uzlaştırıcı bir metin olmasını gerektirmiştir. Bildiri, kendi konusunda kararlı bir adım oluşturmuştur: İnsan haklarını Devlet çerçevesinin ötesinde, uluslararası topluma genişletmiştir. İlk defa evrensel düzeyde bir uluslararası ortak ahlâk geliştirerek, uluslararası teşkilatlar ve kamuoyu bakımından ortak bir düşünce ilkesi olmuş ve bugünkü Uluslararası İnsan Hakları Hukukunun da temel metni olarak, bu konuda bir model teşkil ederek etkisini göstermiştir. Bildiri Birleşmiş Milletler Teşkilatının organlarının ve uzmanlık kuruluşlarının aldığı kararları, uluslararası alanda akdedilen sözleşmeleri, ulusal anayasaları ve ulusal mahkeme kararlarını etkilemiştir (16).

Ulusal bir belge olan 1789 Fransız Bildirisinde beyan edilen, insan haklarının evrensel olma ilkesi, ulusal bir temele otururken, 1948 Evrensel İnsan Hakları Bildirisi ile bu ilke uluslararası toplum üyelerinin ortak inanca olmuştur.

NOTLAR:

- (1) Puritenler baskından kaçarken, 1620'de Cap Cod'l'e (massachussettes) çıkmazdan önce, teşkilatlanma ilkelerini kaleme almışlardı.
- (2) Jean CICQUEL: *Droit Constitutionnel et Institutions. Politiques*, 1987, Montchrestien, s. 107-108.
- (3) Jean CICQUEL: *Op. cit.*, s. 107 dipnot.
- (4) Jean CICQUEL: *Op. cit.*, s. 111.
- (5) 1791 Anayasası, doğal hakların uygulanışını engelleyebilecek kanunların yapılamayacağına işaret etmiştir. 1793 Anayasası (122-124. madl.), VIII. yıl Anayasası, 1852 Anayasası, 1814 ve 1930 Charte'ları da bu doğrultuda hükümler getirmişlerdir.
Jean CICQUEL: *Op. cit.*, s. 106.
- (6) Jean CICQUEL: *Op. cit.*, s. 106.
ve Jean IMBERT: *Les Droits de l'Homme en France Notes et Etudes Documentaires*, no 478, 1985. s. 21.
- (7) Jean RIVERO: *Les Libertés Publiques I: Les Droits de l'Homme*, P.U.F., 1973, s. 46-55.
- (8) Jean RIVERO: *Op. cit.*, s. 55.
- (9) Jean RIVERO: *Op. cit.*, s. 61.
- (10) Jean RIVERO: *Op. cit.*, s. 57-58.
- (11) SSCB: Özgürlükler yeterince güvenlik altına alınmamıştır;
Güney Afrika Birliği: ekonomik ve sosyal haklar geleneksel haklar değildir; Bildiriye geçirilmemelidir;
Suudi Arabistan: din açısından.
İlhan AKIN: *Kamu Hukuku, Fakülteler Matbaası*, 1974, İstanbul, s. 362-363.
- (12) Jean RIVERO: *Op. cit.*, s. 87.
- (13) Jean IMBERT: *Les Droits de l'Homme en franco Notes et Etudes Documentaires*, no. 478, 1985, s. 16.
ve Münici KAPANİ: *Kamu Hürriyetleri*, A.Ü.H.F.Y. 392, 1976, s. 62-63.

(14) İlhan AKIN: *Op.cit.*, s. 364-369.

Münci KAPANI: *Op.cit.*, s. 63-64.

(15) Jean RIVERO: *Op. cit.*, s. 91-93.

(16) Jale CIVELEK: *Uluslararası İnsan Hakları Hukuku*, 1984, s. 129-130.